

Putin's Misperceptions and the Russian Invasion of Ukraine in 2022

Saeed Shokoohi¹

Assistant Professor, Department of International Relations, Faculty of Law
& Political Sciences, University of Allameh Tabataba'i

(Date received: 13 October 2022 - Date approved: 5 February 2023)

Abstract

Introduction: In late 2021, Western intelligence services began issuing warnings about Moscow's readiness to invade Ukraine, although Russian elites, including Putin, denied the claim. But to the dismay of observers and the concern of Western nations, he ordered an invasion in February 2022. At first, this action was supposed to be a short and decisive operation with the aim of overthrowing the Zelenskyi government. But the field calculations were wrong and Moscow admitted that every war has its own path and does not necessarily follow the pre-planned path and the plan of the military commanders. The 2022 Russian war on Ukraine sparked different and even contradictory analyses. Some believe that because of NATO's eastward expansion and Ukraine's desire to join this security alliance, the Kremlin is opposed to any option except war. Other scholars believe that Putin attacked Ukraine because of Moscow's strong desire to be recognized and respected as a "great power" or because of elements of Russia's strategic culture. Other studies have focused on Putin's personal characteristics and ambitions as the main source of the attack. This article examines the role of Putin's perceptions and miscalculations in relation to the issue of war.

Research Question: The key question of the study is: How have Putin's misperceptions affected his policy towards Kyiv? There are also a few minor questions, such as: How Putin understands the international position of Russia and its relations with other countries, and how he perceives the intentions of other great powers.

Research Hypothesis: This study hypothesizes that Putin's misperceptions of Russia's military might, Ukraine's will and power to resist, his misperception

1. E-mail: shokoohi@atu.ac.ir

of Ukraine's intentions and his misunderstanding of the reactions of third parties critically contributed to and precipitated his decision to go to war.

Methodology (and theoretical framework if there are): To determine the main variables of the research, a conceptual framework, based on the findings of some key scholars of the psychology of International Politics, namely Jack Levy and Martin White, has been adopted. According to the conceptual framework, 3 main categories of misperceptions play an important role in leading countries to war: 1) Misperception of oneself and enemy's military capabilities; 2) Misperception on the enemy's intentions and the degree of its animosity, and 3) Misperception on the intentions and reactions of the third parties. The second tier of the conceptual framework includes two key elements of Russian strategic culture, "fear" and "arrogance" which according to Martin White, are the main elements of a war. All of these factors could pave the way for a costly and all-out war. To investigate the role of these factors in the 2022 war in Ukraine, the research method of qualitative content analysis has been used. Directed qualitative content analysis, unlike conventional inductive approaches, is a comparative research approach. In this method, the researcher uses the existing theory and literature to determine the key concepts and variables. Based on those concepts and variables, the researcher begins to collect, code, decode and analyze the data. In the current study, according to the variables of the conceptual framework, the author has directly and indirectly pointed out Putin's views in this field in order to extract his possible misconceptions about Ukraine crisis. In collecting information related to Putin's words, the writer has referred to the interviews and documents published by the Russian Foreign Ministry. To strengthen the reliability of the research, the findings of the existing literature have also been examined. The collected data has been coded, decoded and analyzed in the conceptual framework.

Results and Discussion: Cognitive and psychological factors have played a significant role in creating the ground for the war in Ukraine. There is some evidence that highlights the role of the misperceived Russian elites, mainly Putin, in the war against Kyiv. These misconceptions are: 1) Misunderstanding of Ukraine's own and military capabilities, a) overestimating Moscow's military capabilities and b) underestimating Ukraine's military capabilities 2) Misperception on the intentions of Kyiv; including a) Overestimating the animosity and evil intentions of Ukraine, and b) Underestimating the enemy's will and courage to resist and 3) Misunderstanding of EU and US response to ongoing events, mainly underestimating their harsh and long-term response. These misconceptions, combined with two key elements of Russian strategic culture, fear and

arrogance, led Russia to escalate the crisis into an all-out war. These findings contribute to the literature by articulating a meaningful conceptual framework. Combining cognitive factors with elements of Russian strategic culture can be useful for explaining some fascinating and illusory issues of Russian foreign policy.

Conclusion: Russia invaded Ukraine for a variety of reasons. Geopolitical, geo-economics, geo-strategic and even geo-cultural factors played a role in pushing Moscow on the path to war. These factors had taken roots for a long time and didn't appear suddenly. The findings of this paper help to explain why Putin chose the war path despite previous restraints. Elements of Russia's strategic culture highlighted Moscow's perceived threats and called for an immediate response. In the process of orchestrating a credible and decisive response to threats, elements of this misperception helped significantly to convince Putin that the time had come for a military strike. The role of these misconceptions in the form, tactics, and objectives of the initial mobilization of Russian forces is quite clear. In short, Putin and other military elites' misperceptions, along with fear and arrogance, paved the way for his war in Ukraine.

Keywords: Ukraine, Russia, Strategic Culture, Putin, War, Misperceptions

سوء برداشت‌های پوتین و جنگ ۲۰۲۲ اوکراین

سعید شکوهی^۱

استادیار گروه روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی
(تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۷/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۱۶)

چکیده

دیدگاه‌ها و تحلیل‌های متفاوتی از حمله سال ۲۰۲۲ روسیه به اوکراین مطرح شده است. برخی از این تحلیل‌ها، دلیل حمله روسیه را فشار غرب، گسترش ناتو به مرزهای روسیه و نادیده گرفتن دغدغه‌های مسکو می‌پندارند و برخی دیگر بر این باورند که جاه‌طلبی‌های شخصی پوتین، فرهنگ راهبردی متفاوت روسیه و مسائل داخلی عامل اصلی متوسل شدن کرملین به جنگ با کی‌یف هستند. در این نوشتار به دنبال پاسخ این پرسش هستیم که سوء برداشت‌های پوتین از شرایط داخلی و معادله‌های منطقه‌ای و بین‌المللی چه تأثیری بر رویکرد او نسبت به اوکراین گذاشتند؟ برای پاسخ به آن، یک چارچوب مفهومی ترکیبی و برگرفته از آرای مارتین وایت و جک لوی، از دانشوران برجسته جهانی در زمینه سیاست بین‌الملل، طراحی کردیم و به کار گرفتیم. رویکرد این مطالعه از نوع تبیینی است و روش پژوهش به کار گرفته شده، روش تحلیل محتوای کیفی جهت‌دار است. در این روش براساس متغیرهای مشخص شده در چارچوب مفهومی، داده‌های مورد نیاز با مراجعه مستقیم و غیرمستقیم به آرا و دیدگاه‌های پوتین و دیگر نخبگان را به دست آورده، رمزگذاری و تفسیر کردیم. یافته‌های نگارنده نشان می‌دهند که پوتین در سه بعد دچار سوء برداشت بنیادین شد. این سوء برداشت‌ها همراه با دو عامل پررنگ در فرهنگ راهبردی روسیه یعنی «غرور» و «ترس»، مانند تسهیل‌گری موجب تسریع و توجیه جنگ با اوکراین شد. این سه دسته سوء برداشت از این قرارند: ۱. سوء برداشت در برآورد میزان قدرت خود و دشمن؛ ۲. سوء برداشت در زمینه نیت‌های خصمانه دشمن و ۳. سوء برداشت در زمینه واکنش طرف‌های سوم. این سوء برداشت‌ها در کنار اطلاعات نادرست و سوء محاسبه‌ها و ترکیب آن‌ها با غرور و ترس، نقش مهمی در تصمیم پوتین برای جنگ داشته‌اند.

واژگان اصلی: اوکراین، پوتین، روسیه، جنگ، فرهنگ راهبردی، سوء برداشت.

۱. نویسنده مسئول: shokoohi@atu.ac.ir

مقدمه

«ملت‌های غربی پیوسته می‌کوشند ما را به گوشه‌ای ببرند [و منزوی سازند]، زیرا ما مستقل هستیم و به آن پای بندیم، زیرا ما مانند آن‌ها ریاکار نیستیم. اما هرچیزی حد و حدودی دارد. در رابطه با اوکراین، کشورهای غربی از خط [قرمز] عبور کرده، با آتش بازی می‌کنند و غیرمسئولانه و غیرحرفه‌ای رفتار می‌کنند.» (Putin, 2014)

بعد از انتخابات مناقشه‌برانگیز نوامبر ۲۰۰۴ اوکراین، ویکتور یانوکوویچ^۱ نامزد دلخواه کرملین شکست خورد و بعد از درگیری زیاد، روسیه ترجیح داد با ویکتور یوشچنکو^۲ رئیس‌جمهور جدید و غرب‌گرای اوکراین تعامل کند. اما دو مسئله اساسی بر روابط دوطرف تأثیر شگرف گذاشت: یکی مسئله تمایل اوکراین به عضویت در ناتو و دیگری مسائل مربوط به تجارت و مبادله انرژی بود. بعد از انقلاب نارنجی، یوشچنکو اعلام کرد که متعهد به عضویت در پیمان امنیتی غرب است. آمریکا هم حمایت خود را از پیوستن کشورهای جدید و گسترش ناتو به شرق اعلام کرد. مسکو این تحولات را به معنی تهدید امنیت ملی خود برآورد می‌کرد. از سال ۲۰۰۴، روسیه به کشورهای شرقی داوطلب عضویت در ناتو فشار وارد کرد. در ژوئن ۲۰۰۶، وزیر خارجه روسیه اعلام کرد که عضویت گرجستان در ناتو می‌تواند به تغییرهای عظیم ژئوپلیتیکی در سطح جهانی منجر شود (RIA Novosti, 2006). مسکو به شدت از سیاست‌های غرب در این زمینه انتقاد و ادعا کرد که ناتو در حال ایجاد خطوط جدید تفرقه میان ملت‌های با تاریخ مشترک است (Medvedev, 2008; Rogozin, 2008).

همچنین مناقشه مسکو و کی‌یف بر سر تعیین قیمت جدید صادرات گاز به اوکراین و کاهش سوبسیدهای ارائه‌شده مسکو، به مناقشه جدیدی در دسامبر ۲۰۰۵ منجر شد و شرکت دولتی گازپروم تصمیم به قطع صادرات گاز به اوکراین گرفت. بعد از این مناقشه دوطرف بر سر همکاری جدید یک ساله به شرایط و تفاهم جدیدی دست پیدا کردند. اما این مناقشه دوباره در دسامبر ۲۰۰۸ تکرار شد و توقف صادرات گاز روسیه به اوکراین، کی‌یف و همسایگان شرقی را به شدت زیر فشار قرار داد. مذاکرات پوتین و یولیا تیموشنکو^۳، نخست‌وزیر وقت، به امضای یک توافق جدید ده ساله در ژانویه ۲۰۰۹ منجر شد. با انتخاب ویکتور یانوکوویچ در فوریه ۲۰۱۰ به عنوان رئیس‌جمهور اوکراین، روابط مسکو و کی‌یف شرایط بهتری به خود گرفت و برخی از مسائل تاحدودی برطرف شد. یانوکوویچ عضویت در

1. Viktor Yanukovich
2. Viktor Yushchenko
3. Yulia Tymoshenko

ناتو را پیگیری نکرد و تلاش کرد روابط اقتصادی با روسیه را تقویت کند و گسترش دهد. خودداری یانوکویچ از امضای پیمان اقتصادی با اتحادیه اروپا و در کنار آن به تعویق انداختن پیوستن به ناتو برای یانوکویچ چالش‌زا شد. در فوریه ۲۰۱۴ در اعتراض به سیاست‌های داخلی و خارجی وی، معترضان به خیابان‌ها ریختند و توانستند دولت را سرنگون کنند. خودداری مسکو دولت جدید اوکراین را به رسمیت نشناخت، غرب را مسئول شرایط جدید در اوکراین دانست و با استفاده از نیروی نظامی، کنترل کریمه را در اختیار گرفت. سپس آن را به خاک خود پیوسته کرد.

حمله سال ۲۰۲۲ روسیه به اوکراین را باید در این چارچوب دید و تاریخچه مسائل پیشین را در نظر داشت. تلاش روسیه این است که کی‌یف را از ناتو دور نگه دارد و از پیوندهای تاریخی و فرهنگی خود با این کشور محافظت کند. علاوه بر این، این دو کشور مرزهای جغرافیایی طولانی، اشتراک‌های گسترده فرهنگی اسلاو و اقتصادهای به شدت وابسته به هم دارند. برای نمونه، ۵۰ درصد صادرات گاز روسیه به اتحادیه اروپا از خط لوله‌هایی عبور می‌کرد که در خاک اوکراین قرار داشت. از همین رو، اوکراین برای روسیه فقط همسایه‌ای مانند دیگر همسایه‌ها نیست و اهمیت ژئوپلیتیک، ژئواکونومیک و ژئواستراتژیک ویژه‌ای دارد. دیدگاه‌ها و تحلیل‌های متفاوتی در مورد دلایل حمله روسیه به اوکراین مطرح شده است که هر کدام مؤلفه‌های خاصی را برشمرده‌اند. این موارد سطح‌های خرد و کلان را دربر می‌گیرد که در بخش مروری بر پیشینه موضوع به آن‌ها می‌پردازیم. در این نوشتار می‌خواهیم از زاویه‌ای دیگر به موضوع بنگریم و نقش برداشت‌های ذهنی پوتین را در این ماجرا بکاوییم. فرضیه نوشتار این است که پوتین در زمینه برآورد میزان موفقیت عملیات نظامی کشورش در اوکراین و واکنش نیروهای اوکراینی و کشورهای دیگر دچار سوءبرداشت شد. این موضوع در پژوهش‌های متعددی بررسی شده است و مورد به مورد آن‌ها را در بخش‌های مختلف این نوشتار بررسی می‌کنیم. این پرسش اصلی مطرح است که برداشت‌ها و سوءبرداشت‌های پوتین چه نقشی در جنگ ۲۰۲۲ روسیه و اوکراین داشته است؟ بر اساس یافته‌های مطالعه پایلوت، فرضیه اولیه این است که برداشت‌ها و سوءبرداشت‌های پوتین مانند تسهیل‌کننده‌ای، ورود مسکو به جنگ با اوکراین را تسریع و توجیه کرد. برای انجام پژوهش از یک چارچوب مفهومی برگرفته از دیدگاه‌های دانشوران مطرح روان‌شناسی سیاست بین‌الملل بهره گرفتیم و با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی جهت‌دار^۱ تلاش می‌کنیم برداشت‌ها و سوءبرداشت‌های موجود در دیدگاه‌های پوتین نسبت به اوکراین و دیگر بازیگران تأثیرگذار را بیابیم و بکاوییم. برخلاف دیگر روش‌های تحلیل محتوا، روش تحلیل محتوای کیفی جهت‌دار، روشی قیاسی است. در این روش ابتدا متغیرها و مفاهیم اصلی پژوهش بر اساس یک چارچوب نظری و

ادبیات موجود، مشخص می‌شود. سپس پژوهشگر بر اساس این متغیرها و مفاهیم، داده‌های مربوط را گردآوری، رمزگذاری و تحلیل می‌کند. در این نوشتار، داده‌های مربوط با متغیرهای مشخص شده در قالب چارچوب مفهومی را با مراجعه مستقیم و غیرمستقیم به دیدگاه‌ها و مصاحبه‌های ولادیمیر پوتین، اسناد رسمی منتشرشده وزارت امور خارجه روسیه و همچنین با بررسی ادبیات موجود در این زمینه گردآوری کرده‌ایم. سپس داده‌های گردآوری شده در قالب چارچوب مفهومی را رمزگذاری و رمزگشایی و تحلیل کرده‌ایم.

پیشینه پژوهش

مطالعات متعددی در زمینه روابط اوکراین و روسیه انجام شده است. به‌ویژه رویدادهای سال ۲۰۱۴، سبب گسترش ادبیات این موضوع شد. بر اساس متغیرهای بررسی شده در این پژوهش‌ها، می‌توان آن‌ها را در دو دسته جای داد: دسته اول آثاری که دلایل سیاست تهاجمی روسیه نسبت به اوکراین را در داخل این کشور و در فرهنگ راهبردی، ویژگی‌های فردی رهبران یا باورهای تصمیم‌گیران می‌دانند؛ دسته دوم آثاری که دلیل تهاجمی شدن سیاست خارجی روسیه نسبت به اوکراین را در سیاست‌های غرب و نادیده‌گرفتن ارزش‌های روسی می‌دانند.

دسته اول: ریشه‌های داخلی سیاست تهاجمی روسیه نسبت به اوکراین
 برخی از پژوهش‌های انجام شده در این حوزه مدعی هستند که سیاست مسکو نسبت به کی‌یف برگرفته از آرزوهای جاه‌طلبانه روس‌ها و پوتین برای بازپس گرفتن سرزمین‌های تاریخی کشورشان است. آنان روسیه را قدرتی سنت‌گرا و گسترش‌خواه می‌پندارند که به دنبال فرصت مناسبی برای بازگشت به دوران اتحاد شوروی و بازپس گرفتن سرزمین‌های از دست رفته است. بارباشین و ثورن^۱ (۲۰۱۴) در مقاله «مغز پوتین: الکساندر دوگین و فلسفه پشت پرده حمله پوتین به کریمه» و اسنایدر^۲ (۲۰۱۴) در مقاله «نوستالژی جدید پوتین» دلیل سیاست‌های تهاجمی و سخت‌گیرانه مسکو در برابر تحولات منطقه‌ای را ضعف و سستی کشورهای غربی برای رویارویی با جاه‌طلبی‌های مسکو می‌پندارند. در این زمینه، از الکساندر دوگین^۳ و الکساندر پروخانوف^۴ به‌عنوان نظریه پردازان سیاست‌های امپریالیستی و ملی‌گرایی روسیه نام برده می‌شود. استنت^۵ (۲۰۱۹) نیز در مقاله «جهان پوتین: روسیه علیه جهان و همراه با دیگران» با نگاه به تاریخ تعامل روسیه و ناتو در طول ۲۵ سال اخیر، ادعا می‌کند نمی‌توان استدلال کرد

1. Barbashin and Thoburn
2. Snyder
3. Alexander Dugin
4. Alexander Prokhanov
5. Stent

که گسترش ناتو دلیل اصلی تشدید مناقشه میان روسیه و غرب بوده است. از نظر او، این موضوع فقط یکی از دلایل بدتر شدن روابط روسیه با غرب است و دلیل مهم‌تر اینکه روسیه در طول ۲۵ سال اخیر مایل نبوده است قوانین نظم بین‌الملل غربی را بپذیرد.

برخی دیگر از ناظران و پژوهشگران مانند مک‌فال^۱ (۲۰۱۴) در مقاله «انتخاب مسکو» و سستانوویچ^۲ (۲۰۱۴) در مقاله «چگونه غرب پیروز شده است؟» بر این باور هستند که سیاست‌های تهاجمی پوتین در منطقه ناشی از مشکلات داخلی وی در تحکیم قدرت است و به منظور انحراف توجه مردم به مسائل خارجی و دور کردن توجه‌ها از مشکلات اقتصادی و سیاسی داخلی به کار گرفته می‌شود. آنان سیاست‌های اقتدارگرایانه پوتین را دلیل اصلی بحران‌های متعدد در اوراسیا می‌دانند. دنیل تریسمن (۲۰۱۴) نیز در مقاله «محبوبیت پوتین: چرا حمایت از پوتین متلاطم شده و سپس باثبات می‌شود؟» با مرتبط ساختن سیاست خارجی پوتین در منطقه به میزان محبوبیت وی در داخل و شاخص رشد اقتصادی، بر این باور است که پوتین برای شعله‌ور کردن احساس‌های ملی‌گرایانه و ایجاد یک پایگاه حمایت‌گر داخلی، سیاست‌های تهاجمی و تخصیصی با غرب را در پیش می‌گیرد.

لارسن و شوچنکو^۳ (۲۰۱۴) در مقاله «روسیه پاسخ منفی می‌دهد: قدرت، منزلت و احساس در سیاست خارجی» و سیگانکوف^۴ (۲۰۱۴) «مشارکت خسته‌کننده: افتخار، جایگاه و احساس در گفتمان روسی از غرب» دلیل دیگری که برای سیاست منطقه‌ای روسیه در اوراسیا برمی‌شمارند مربوط به ذهنیت تنفرآمیز پوتین از غرب یا خشم و نفرت مربوط به ازدست رفتن جایگاه مسکو و بدرفتاری کشورهای غربی با آن بعد از فروپاشی اتحاد شوروی می‌شود. این دیدگاه بر «شخصت عصبانی و منزجر» پوتین تأکید دارد که رفتارها و محاسبه‌های آن غیرمنطقی و غیرعقلانی و فقط ناشی از احساس انزجار است. الیاس گوتز و یورگن استائون (۲۰۲۲) در مقاله «چرا روسیه به اوکراین حمله کرد؟ فرهنگ راهبردی و روایت‌های تندشده» از دیدگاه فرهنگ راهبردی، چرایی حمله روسیه به اوکراین را تبیین و دو مؤلفه مهم را در فرهنگ راهبردی روسیه شناسایی کرده‌اند: یکی احساس عمیق «آسیب‌پذیری»، به‌ویژه در برابر «غرب» است. برای رویارویی با این تهدید متصور، تشکیلات امنیت ملی روسیه سال‌هاست که بر لزوم گسترش عمق راهبردی این کشور و ایجاد منطقه حائل در برابر غرب تأکید می‌کند؛ مؤلفه دوم، مورد شناسایی قرارگرفتن به‌عنوان یک «قدرت بزرگ» است. عنصر اصلی در این چشم‌انداز «قدرت بزرگ»، داشتن حوزه نفوذ در اوراسیا است. آنان در این مقاله نشان داده‌اند که تلاش اوکراین برای نزدیکی به غرب، تهدیدی برای هر دوی این مؤلفه‌ها بود. از این رو،

-
1. McFaul
 2. Sestanovich
 3. Larson and Shevchenko
 4. Tsygankov

محیط رسانه‌ای و تبلیغاتی روسیه در این زمینه به شدت تند شد و بستر مناسبی برای حمله گسترده به اوکراین فراهم کرد.

دسته دوم: ریشه‌های خارجی سیاست تهاجمی روسیه نسبت به اوکراین
 برخی دیگر از تحلیلگران از جمله مرشایمر^۱ (۲۰۱۴) در مقاله «چرا بحران اوکراین تقصیر غرب است؟» و در مقاله «بازی با آتش در اوکراین: خطر ناچیز شمرده شده گسترش فاجعه بار بحران» (۲۰۲۲) به ماهیت واکنشی سیاست خارجی روسیه اشاره می‌کنند و بحران اوکراین را ناشی از سیاست‌های غرب می‌دانند تا سیاست‌های کرملین. زیرا سیاست‌های غرب بدون توجه به ارزش‌ها و منافع روسیه همواره به گسترش پیمان‌ها و اتحادهای امنیتی به سوی شرق تمایل دارد و نگرانی‌ها و دغدغه‌های مسکو را نادیده می‌گیرد. مرشایمر بر این باور است که تلاش برای عضو کردن اوکراین در ناتو و خارج کردن آن از مدار مسکو برای روسیه تحمل‌پذیر نیست و واکنش مسکو پیش‌بینی‌پذیر بود. به‌باور او «رهبران آمریکا و اروپا در تلاش برای تبدیل اوکراین به یک سنگر غربی، دچار اشتباه بزرگی شدند». سیگانکوف^۲ (۲۰۲۲) در مقاله «جنگ روسیه-اوکراین: چرا تندروها پیروز شدند؟» مدعی است که دلیل اصلی اختلاف روسیه با غرب بر سر اوکراین، نادیده گرفتن ارزش‌ها و منافع مسکو است. از نظر او، ارزش‌های روسیه از نظر فرهنگی متفاوت از نظام ارزشی غرب و الهام گرفته از مسیحیت شرقی است. بنابراین روسیه زمانی با غرب همکاری می‌کند که ارزش‌ها و منافع اصلی آن به‌چالش کشیده نشوند. اما اگر این منافع و ارزش‌ها به‌چالش گرفته شوند، روسیه سیاست ملی‌گرایانه و رویکرد تهاجمی به خود می‌گیرد، به‌ویژه اگر توانمندی و قدرت لازم را داشته باشد. به‌باور او، از نظر ژئوپلیتیکی نیز بسیاری در کرملین بر این باور هستند که اگر روسیه می‌خواهد قدرت و ثبات خود را حفظ کند و کشوری مستقل و با حاکمیت و فرهنگ سیاسی اصیلی باشد، اوکراین آخرین ستون آن است که اگر فرو بریزد، آن ارزش‌ها و منافع نیز از دست خواهند رفت. بنابراین اوکراین صحنه تقابل ارزش‌ها و منافع روسیه و غرب محسوب می‌شود.

فلاکهارت و کوروستلوا (۲۰۲۲) در مقاله «جنگ در اوکراین: پوتین و جهان چندنظمی» در تلاش برای تبیین حمله اخیر روسیه به اوکراین، آن را به نابودی نظم کنونی جهانی و پیدایی جهانی با چندنظم جدید ربط می‌دهند. از نظر آنان، حمله مسکو به اوکراین ظهور این جهان و نظم‌های جدید را نشان می‌دهد. ایشان بر این باورند که این جهان چندنظمی، به‌نظر می‌رسد جهانی منازعه‌آمیز باشد تا جهانی همکاری‌محور. همچنین معتقدند که اعضای نظم اوراسیایی خیلی علاقه‌مند به دیدگاه پوتین نیستند؛ در نتیجه، نظم اوراسیایی بیشتر از آنکه بر اساس رضایت استقرار و دوام یابد، بر محور زور و قدرت خواهد بود. کولایی و صداقت (۲۰۱۷) در

1. Mearsheimer
 2. Tsygankov

مقاله «بحران اوکراین و آیین نظامی روسیه» بر این باور هستند که تلاش کشورهای غربی برای زیر نفوذ قراردادن اوکراین در حوزه‌های مختلف سبب تشدید و تعمیق احساس تهدید و ناامنی روسیه شده و این مسئله به نوبه خود سبب تهاجمی شدن سیاست روسیه در این زمینه شده است. دانش‌نیا و مارابی (۲۰۱۶) در مقاله «تقابل سازه‌انگاران آمریکا و روسیه در اوکراین» مدعی هستند آمریکا در پی گسترش نفوذ خود در منطقه و ورود به حیات خلوت روسیه و در نتیجه، کاهش نفوذ مسکو است. روسیه نیز با احساس تهدید ناشی از این وضعیت، به دنبال ایجاد منطقه حائل برای جلوگیری از گسترش نفوذ و حضور آمریکا است. از این رو، اوکراین قربانی وضعیت و جایگاه ژئوپلیتیکی خود شده است. نویسندگان بر این باورند که بحران اوکراین نتیجه دو عامل جایگاه ژئوپلیتیکی این کشور و رقابت‌های فزاینده آمریکا و روسیه در سطح نظام بین‌الملل است.

با بررسی ادبیات موجود در زمینه دلایل حمله روسیه به اوکراین در سال ۲۰۲۲ روشن شد که مؤلفه‌های ژئواستراتژیک، ژئوپلیتیک و فرهنگ راهبردی روسیه، خطوط اصلی تحلیل‌ها را شکل می‌دهند. نوآوری ما در این نوشتار این است که با طرح یک چارچوب مفهومی ترکیبی در زمینه نقش سوءبرداشت‌ها در ورود به جنگ، به دنبال بررسی برداشت‌ها و سوءبرداشت‌های پوتین در ابعاد مربوط با اوکراین و نقش این مؤلفه‌ها در جنگ اخیر هستیم. به صورت پراکنده و مجزا یادداشت‌های کوتاهی در مورد برخی از این مؤلفه‌ها در رسانه‌های برخط دیده می‌شود، اما پژوهش منسجم و مشابهی در این زمینه دیده نشد.

چارچوب مفهومی

واکنش انسان‌ها به پدیده‌ها نه بر اساس جوهر آن پدیده‌ها، که بر پایه فهم و برداشت آن‌ها از رویدادها تنظیم می‌شود و انسان‌ها به برداشت خود از آن‌ها، واکنش نشان می‌دهند. این ادعا در حوزه سیاست بین‌الملل نیز درست است. رابرت جرویس^۱ یکی از مطرح‌ترین دانشوران حوزه روان‌شناسی سیاست بین‌الملل، بر این باور است که باید میان دو محیط عملیاتی^۲ و روانی^۳ تفاوت بگذاریم. محیط عملیاتی، محیطی است که سیاست‌ها در آن اجرا می‌شوند و آثاری عینی به جا می‌گذارند. محیط روانی محیطی است که سیاست‌مدار و کنشگر آن را می‌بیند و از رویدادها و سیاست‌ها فهم و برداشت ویژه‌ای می‌کند. بنابراین تصمیم‌ها و سیاست‌های سیاست‌مداران بیشتر متأثر از هدف‌ها و محاسبه‌ها و برداشت‌های آنان است (Jervis, 1976: 13). یعنی این واکنش‌ها و سیاست‌ها بیش از آنکه ناشی از پدیده‌های عینی باشند، ناشی از ذهنیت‌ها، محاسبه‌ها و برداشت‌های نخبگان سیاسی است. جرویس از این مسئله به عنوان اثر

1. Robert Jervis
2. Operational Milieu
3. Psychological Milieu

راشومون^۱ نام می‌برد. اثر راشومون زمانی رخ می‌دهد که پدیده‌ای واحد را افراد مختلف به شکل‌های متفاوت روایت می‌کنند. او معتقد است که اثر راشومون در نظام بین‌الملل بسیار شایع است: دولت‌های گوناگون، شرایط یکسان را بسیار متفاوت می‌بینند. زیرا رهبران بر اساس فهم خود از شرایط عمل می‌کنند. آن‌ها بیشتر در جهان ادراکی و مفهومی خود به سر می‌برند. همچنین رهبران تصور می‌کنند، دیگران نیز همچون آن‌ها دنیا را می‌نگرند. از سوی دیگر، برداشت رهبران از چگونگی نگاه دیگران به ملت آن‌ها نیز مهم است. آیا این دولت فکر می‌کند طرف مقابل آن را دولتی متخاصم تصور می‌کند؟ آیا طرف مقابل فکر می‌کند این دولت در مقابل نمایش قدرت طرف مقابل کرنش می‌کند؟ آیا طرف مقابل فکر می‌کند این دولت بر اساس طرح‌های درازمدت اقدام می‌کند؟ به نظر می‌رسد این برداشت‌ها تأثیر زیادی بر رفتار دیگران دارد. بنابراین اگر کشوری می‌خواهد رفتار دیگر کشورها را بفهمد یا بر آن‌ها تأثیر بگذارد، باید این برداشت‌ها را نیز بفهمد. این‌ها را می‌توان برداشت‌های درجه دوم^۲ پنداشت (Jervis, 2017).

تأثیر برداشت‌های ذهنی رهبران از پدیده‌های بین‌المللی در سیاست‌گذاری کشورهایی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند که افراد نقش بسیار مهم‌تری نسبت به نهادها و دستگاه‌های سیاست‌گذاری داشته باشند. کشورهایی که ساختار سیاسی اقتدارگرا دارند در شمار این موارد محسوب می‌شوند. در این نظام‌ها، تصویری که فرد از خود و نقش خود، اهمیت و قدرت کشور، منافع ملی کشورش، هدف‌ها و نیت‌های دیگر کشورها و ساختار و سازوکار نظام بین‌الملل دارد، به شدت اهمیت دارد. هرگاه این برداشت‌ها تبدیل به سوءبرداشت شوند و با اشتباه‌های محاسباتی در محیط راهبردی همراه شوند، می‌توانند آثار بسیار سنگینی در پی داشته باشند. همین سوءبرداشت‌ها همراه با محاسبه‌های راهبردی نادرست سبب حملهٔ صدام به کویت یا ورود هیتلر به جنگی در گسترهٔ جهانی شد که آثار بسیار عمیق و درازمدتی را نه تنها بر کشورشان، بلکه بر نظام بین‌الملل تحمیل کردند (Shokoohi, 2016).

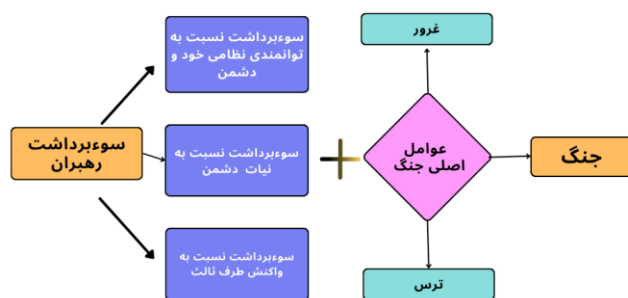
رالف وایت^۳ نیز معتقد است که سوءبرداشت سه بعد مهم دارد: ۱. سیاه‌نمایی و اغراق در دشمنی و شرارت دشمن؛ ۲. توجیه عقلانی سیاست‌های جنگ‌طلبانهٔ خود؛ ۳. دست‌کم گرفتن قدرت دشمن. از نظر وایت، اگر این سه عامل با دو عامل اصلی جنگ یعنی «ترس» و «غرور» همراه شوند، می‌توانند آثار فاجعه‌باری به دنبال داشته باشند (White, 2004: 399).

جک لوی^۴ از دیگر نظریه‌پردازان مطرح روابط بین‌الملل، بر این باور است که چنددسته برداشت و سوءبرداشت از سوی رهبران می‌توانند منجر به فاجعه و جنگ‌های بسیار مخرب

-
1. Rashomon Effect
 2. Second-order Perceptions
 3. Ralph White
 4. Jack Levy

شوند. این سوءبرداشت‌های مخرب از این قرار هستند: ۱. سوءبرداشت نسبت به توانمندی نظامی دشمن؛ شامل الف) اعتماد به نفس نظامی بیش از حد، به معنی اغراق در برآورد توانمندی نظامی خود و دست‌کم‌گرفتن توانمندی نظامی دشمن؛ ب) نداشتن اعتماد به نفس نظامی؛ به معنی اغراق در برآورد توانمندی‌های دشمن و دست‌کم‌گرفتن توانمندی‌های خود؛ ۲) سوءبرداشت نسبت به نیت‌های دشمن؛ شامل الف) اغراق در خصومت دشمن؛ ب) دست‌کم‌گرفتن میزان دشمنی دشمن؛ ۳. سوءبرداشت نسبت به واکنش کشورهای سوم (Levy, 1983: 79-81). بر اساس مطالعه پیلوتی که در این زمینه انجام دادیم، مشخص شد ۳ مورد از این ۷ مورد سوءبرداشت مطرح‌شده لوی در جنگ روسیه با اوکراین بسیار تأثیرگذار بوده است. این مؤلفه‌ها در ترکیب با دو عامل موردنظر وایت یعنی «ترس» و «غرور»، به شدت در تسریع و تسهیل ورود روسیه به این جنگ نقش داشته‌اند. از این‌رو، از چارچوب مفهومی ترکیبی زیر در این نوشتار استفاده می‌کنیم.

نمودار ۱: سوءبرداشت‌هایی که منجر به جنگ یا اقدام‌های مخاطره‌آمیز می‌شوند.

Sources: Levy, 1983: 79-81 & White, 2004: 399

برداشت‌ها و سوءبرداشت‌های پوتین و حمله به اوکراین

دیدگاه‌های مختلفی درباره دلایل حمله پوتین به اوکراین مطرح شده است مانند مسائل ژئوپلیتیکی، گسترش ناتو به شرق، بی‌توجهی آمریکا به نگرانی‌های امنیتی روسیه، جاه‌طلبی پوتین و رؤیای بازگشت به امپراتوری پیشین. اما در این نوشتار می‌خواهیم برداشت‌های ذهنی پوتین را به عنوان یکی از عوامل بسیار مهم تأثیرگذار در تصمیم‌های جنگ در اوکراین بررسی کنیم. بر اساس یافته‌های مطالعه اولیه، مفروض این است که پوتین در ارزیابی جنبه‌های مختلف جنگ با اوکراین دچار خطای محاسباتی شده است. طولانی شدن بحران و گسترش آن و رای محاسبه‌های اولیه کرملین نشان می‌دهد که برآورد اولیه نخبگان روسی در این زمینه

برآورد دقیقی نبوده است. بر اساس چارچوب مفهومی مطرح‌شده در نوشتار، سه دسته سوءبرداشت‌های ویژه می‌توانند به به‌کارگرفتن تصمیم‌های هزینه‌بر مانند جنگ منجر شوند. این سه دسته این‌ها هستند: سوءبرداشت نسبت به توانمندی‌های نظامی خود و دشمن، سوءبرداشت نسبت به نیت‌های دشمن و سوءبرداشت نسبت به واکنش طرف سوم. با توجه به اهمیت جایگاه و نقش افراد از جمله پوتین در دستگاه سیاست‌گذاری کرملین، در این نوشتار بر برداشت‌ها و سوءبرداشت‌های نخبگان روسیه تمرکز و جداگانه بررسی می‌کنیم.

سوءبرداشت در زمینه توانمندی‌ها و قدرت نظامی کشور

در دهه‌های گذشته همیشه تصور بر این بوده است که نیروی نظامی روسیه یکی از قدرت‌مندترین نیروهای نظامی جهان است. با داشتن یکی از بزرگ‌ترین زرادخانه‌های هسته‌ای جهان، پوتین نیز در موقعیت‌های مختلف تلاش می‌کرد این مسئله را به خود روس‌ها و جهانیان نشان دهد. بر اساس این ذهنیت، اولین سوءبرداشت پوتین در جنگ اوکراین این بود که قدرت و توان نظامی کشورش را بسیار دست بالا گرفته بود. دنیل کانمن،^۱ استاد دانشگاه پرینستون و برندهٔ جایزه نوبل اقتصاد در سال ۲۰۰۲، با بررسی خطرهای اعتماد به نفس زیادی در میان تصمیم‌گیران بر این باور است، افرادی که اعتماد به نفس بیش‌ازحد دارند دچار خطای شناختی می‌شوند و به اشتباه تصور می‌کنند اقدام‌هایشان درست است (Haar, 2022: 2). پوتین تصور می‌کرد نیروی زمینی‌اش را برای جنگی کوتاه و بُرنده به اوکراین می‌فرستد. البته بسیاری از کارشناسان نظامی غربی نیز تصور می‌کردند، اوکراین در مدت چند روز تسلیم می‌شود. ممکن است همه، این خطای محاسباتی را مرتکب شوند، اما این اشتباه محاسباتی از سوی پوتین، آثار عمیقی برجای گذاشت. پوتین توانایی روسیه برای پیروزی سریع و قاطعانه را دست بالا گرفته بود. او پیش‌تر توانسته بود در چچن، کریمه و حتی در سوریه پیروزی‌های به‌نسبت راحتی به‌دست آورد و این تصور در او به‌وجود آمده بود که پیروزی در اوکراین برق‌آسا است (Sussex, 2022: 1). سرگئی شویگو، وزیر دفاع و یار دیرین پوتین به وی قول یک پیروزی برق‌آسا با کمترین خسارت را داده بود. اما لجستیک به‌نسبت ضعیف، راهبرد نامتناسب و نیروهای ناکافی روسی رسیدن به این پیروزی برق‌آسا و تصرف کی‌یف را ناممکن ساخت تا پوتین در ماه مارس به نیروهای هسته‌ای این کشور اعلام آماده‌باش بدهد. همچنین به خود پوتین ثابت شد که برگزاری رژه‌ها و مانورهای نظامی پرشکوه، به معنای کارآمدی این نیروها در میدان‌های جنگی نیست (Grove, 2022).

روزهای اول تهاجم روسیه نشان داد که وضعیت واقعی نیروی زمینی روسیه متفاوت از وضعیتی بود که نه‌تنها در تبلیغات سیاسی رسمی روسیه نمایش داده می‌شد، بلکه بسیاری از

1. Daniel Kahneman

کارشناسان نظامی نیز آن را تکرار و تأیید می‌کردند. همچنین، به‌باور برخی کارشناسان نظامی، نخستین روزهای جنگ نشان داد، مشکلات زیادی در زنجیره استحکام و حتی بین افراد درگیر در توسعه، تعمیر و نگهداری تجهیزات و سلاح‌های جنگی و وسایل نقلیه زرهی روسیه وجود دارد. اقدام‌های نیروهای مهاجم روسیه در هفته دوم جنگ نشان داد که نیروی زمینی آن کشور در خیلی از زمینه‌ها، از تدارکات تا آمادگی روانی مشکل دارد (Kormych, 2022: 3). بر این اساس، وزیر دفاع روسیه در اوت ۲۰۲۲ اعلام کرد که پیشروی نیروهای نظامی روسیه در اوکراین به مشکل خورده است (Talmazan, 2022). به‌باور کارشناسان موفق نبودن نیروهای نظامی روسیه در تصرف برق‌آسای کی‌یف و دستیابی به نقشه‌های راهبردی اولیه، سبب سرخوردگی نیروهای این کشور و ازدست‌رفتن روحیه آنان شده است. به‌دنبال ناکامی‌های نظامی، پوتین در همان ماه دستور افزایش نیروهای نظامی و بودجه جنگ اوکراین را داد. این موارد نشان می‌دهند که رهبران روسیه در برآورد توانمندی نظامی خود دچار خطای محاسباتی شده و در ادامه مجبور به تغییر راهبرد و همچنین افزایش نیرو شده‌اند. ناظران بر این باورند هرچند رؤیای پیروزی برق‌آسای در اوکراین از دست رفته است، اما پوتین یک استراتژیست باهوش است و می‌خواهد با آماده‌کردن نیروهای خود برای جنگی فرسایشی و طولانی‌مدت، زمینه داخلی مناسب برای ماندن در قدرت و پیروزی در انتخابات بعدی را برای خود حفظ کند (Muraviev, 2022).

سوءبرداشت در زمینه توانمندی‌های دشمن

بر اساس اطلاعات آشکار و موجود و بر پایه اطمینانی که فرماندهان ارشد نظامی روسیه داده بودند، پوتین تصور می‌کرد ارتش اوکراین به‌سرعت فرومی‌پاشد و زلنسکی از کشور فرار می‌کند و اوکراین به‌تصرف مسکو درمی‌آید. ساختار، تعداد، تاکتیک‌ها و عملیات روانی نیروی نظامی فرستاده‌شده در مراحل آغازین حمله به اوکراین این موارد را آشکارا نشان می‌دهند. دیدگاه‌های پوتین و نخبگان سیاسی کرملین نیز آشکارا دلیل این باور هستند. اما نیروهای اوکراینی به‌سرعت متحد شدند و زلنسکی تبدیل به رهبر مقاومت شد. او از کشور خارج نشد و به ایالات متحد گفت «من به مهمات نیاز دارم، نه وسیله‌ای برای خروج از کشور» (Sussex, 2022, 2). این موضوع نشانگر دست‌کم‌گرفتن میزان قدرت و تاب‌آوری اوکراین و بنابراین سوءبرداشت درباره نیت اوکراین است. حتی متحدان غربی نیز در ابتدا تعلل بسیار داشتند، زیرا می‌پنداشتند که اوکراین در چند روز سقوط خواهد کرد.

روسیه برداشت دقیقی از وضعیت روی زمین و واقعیت‌های عینی نداشت. دست‌کم‌گرفتن آمادگی نیروهای اوکراین برای مقاومت، نتیجه ارزیابی نادرستی است که در تصمیم‌گیری برای اعلام جنگ استفاده شد. فرماندهان نظامی روسیه تصور می‌کردند نیروهای مسلح اوکراین

تمایلی به رویارویی با نیروی زمینی روسیه ندارند و خیلی زود تسلیم خواهند شد. این فرض تا حدود زیادی در تجربه پیوسته‌سازی کریمه ریشه دارد. علاوه بر این، سیاست‌مداران اوکراینی طرفدار روسیه، اطلاعات نادرستی درباره وضعیت اوکراین در سال ۲۰۲۲ به مسکو ارائه داده بودند. همچنین ساختار تصمیم‌گیری اقتدارگرایانه فردی در ساختارهای قدرت روسیه را نباید نادیده گرفت: پوتین را افرادی احاطه کرده‌اند که فقط اخباری به او می‌دهند که دوست دارد بشنود (Kormyich, 2022: 2). بنابراین اخباری که از میزان آمادگی نیروهای اوکراینی برای مقاومت و اشتیاق مردم اوکراین برای همراهی با روسیه به پوتین مخابره شد، با واقعیت موجود هم‌خوانی نداشت؛ مانند آنچه در زمینه وجود سلاح‌های کشتار جمعی عراق به جرج دبلیو بوش گفته شد.

علاوه بر این، پوتین در زمینه عملکرد نیروی نظامی اوکراین و دیدگاه مردم اوکراین نسبت به روسیه دچار سوءبرداشت شد. همان‌طور که پژوهش‌ها نشان می‌دهند، ترکیب اغراق در قدرت نظامی خود و دست‌کم گرفتن قدرت نظامی دشمن، دلیلی برای شروع جنگ پدید می‌آورد. در مورد اوکراین نیز این اعتماد به نفس بیش‌ازحد دیده شد. در واقع، تجربه روسیه در جنگ پنج روزه گرجستان در سال ۲۰۰۸ تأثیر زیادی روی محاسبات کرملین گذاشت. پوتین در زمان حمله به گرجستان، تهدید کرد که پایتخت آن کشور را اشغال خواهد کرد و از این تهدید به‌عنوان اهرم فشار بهره گرفت. به‌نظر می‌رسد پوتین در اوکراین نیز می‌خواست با اشغال کی‌یف، جنگ را به‌سرعت پایان دهد، اما آنچه در عمل اتفاق افتاد، برخلاف انتظار رهبران کرملین بود و همه ناظران را دچار شگفتی کرد.

سوءبرداشت در مورد نیت‌های دشمن

موضوع دیگری که سبب شد پوتین به تهاجم دست بزند، سوءبرداشتش در مورد نیت‌های خصمانه اوکراین بود و از مخالفان مسکو در کی‌یف به‌عنوان نازی‌ها نام برده می‌شد. یکی از استدلال‌های اصلی روسیه برای شروع جنگ علیه اوکراین در ۲۴ فوریه ۲۰۲۲، اتهام نسل‌کشی جمعیت روس‌زبان در اوکراین توسط دولت «نازی» اوکراین بود. به گفته پوتین، هدف از عملیات ویژ، «حفاظت از مردمی است که هشت سال در آزار و نسل‌کشی رژیم کی‌یف قرار داشتند» (Fortuin, 2022: 2). سرگئی لاوروف نیز پیش‌تر به سرکوب روسی‌زبان‌ها در اوکراین اشاره کرده بود. این موضوع آشکارا نشان می‌دهد، برداشت رهبران روسیه در مورد «سرکوب زبان روسی» نقشی اساسی در جنگ ۲۰۲۲ اوکراین داشت. ایده «نسل‌کشی روس‌زبان‌ها توسط دولت نازی اوکراین» پنج مرحله را پشت سر گذاشته است: در مرحله اول، رابطه‌ای میان روسیه پسا شوروی و دنباس در اوکراین شکل گرفت. در همه‌پرسی استقلال اوکراین در سال ۱۹۹۱، گروه‌های طرفدار روسیه در منطقه شرق دنباس حضور داشتند و به‌شدت مخالف

استقلال اوکراین بودند. نخستین بار از اصطلاح «نسل‌کشی فرهنگی» در این مرحله استفاده شد و واکنشی بود به سیاست‌های فرهنگی و زبانی دولت اوکراین در دوران لئونید کوچما.^۱ تا سال ۲۰۰۱، مفهوم «نسل‌کشی» در دنباس در میان سیاست‌مداران روسیه جا افتاده بود.

در مرحله دوم، چارچوب فکری «نسل‌کشی نازی‌ها» در اوکراین در سال ۲۰۰۴ شکل گرفت. در آن سال‌ها ویکتور یوشچنکو به‌عنوان چهره طرفدار غرب، فردی نازی شناخته شد که می‌خواست منطقه دنباس را از وجود روس‌زبان‌ها پاک کند. این ایده را سیاست‌مداران اوکراینی طرفدار روسیه در دنباس گسترش دادند. درسی که روسیه از انقلاب‌های رنگی در سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۵ گرفت. مرحله سوم تعمیق اصطلاح «نسل‌کشی» در تبلیغات سیاسی روسیه را تشکیل می‌دهد. انقلاب رنگی در اوکراین به همراه انقلاب گل رز در گرجستان در سال ۲۰۰۳ سبب شد واژه «فاشیست» به بخشی از دستگاه تبلیغات سیاسی روسیه تبدیل شود و واژه «نسل‌کشی» در تبلیغات خارجی رواج پیدا کند.

در مرحله چهارم که در سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۲۲ اتفاق افتاد، از چارچوب «نازی‌ها، نسل‌کشی، روس‌هراسی» برای توصیف سیاست اوکراین به‌طور مکرر استفاده شد. این سه واژه درست بعد از انقلاب ۲۰۱۴ اوکراین رواج پیدا کردند و در دوران پیوسته‌سازی کریمه به روسیه استفاده شدند. هدف از کاربرد این واژه‌ها، حفظ حمایت جمعیت روسی در روسیه و اوکراین و تأثیرگذاری بر گروه‌های سیاسی در غرب بود. همچنین از این مفاهیم برای هشدار دادن به دولت اوکراین مبنی بر پیامد رفتارهایشان استفاده می‌شد. در این دوره، واژه «نسل‌کشی» جنبه حقوقی پیدا کرد، زیرا روسیه بر جنایت‌های جنگی نیروی زمینی اوکراین، از جمله تیپ آزوف،^۲ در منطقه دنباس تأکید کرد. در ادامه، کاربرد این واژه گسترش پیدا کرد تا شامل اقدام‌های دولت اوکراین برای از میان بردن اهمیت زبان روسی شود. این نگرش درباره سرکوب زبان روسی در سال ۲۰۲۱ به اوج خود رسید. سرانجام، جنگ در سال ۲۰۲۲ شروع شد و آخرین مرحله از گسترش کاربرد واژه «نسل‌کشی» رقم خورد. در این مرحله، از تبلیغات سیاسی مبتنی بر واژه‌های «نسل‌کشی، نازی‌ها، روس‌هراسی» برای تشویق نیروی زمینی روسیه برای حمله به نیروهای اوکراینی استفاده می‌شود (Fortuin, 2022: 18-22).

به این ترتیب، امروز از واژه «نسل‌کشی» برای اشاره به دو موضوع استفاده می‌شود: اول برای قتل افراد روس‌زبان در منطقه دنباس و دوم برای آثار سیاست زبانی اوکراین. حتی اگر روسیه به صورت واقعی نگران این موضوع باشد، اغراق در کاربرد واژه «نسل‌کشی»، سبب کاهش کارآمدی انتقادهای روسیه علیه اوکراین است. این اغراق در میزان دشمنی، سبب شده است

1 Leonid Kuchma

2. Azov

سیاست‌مداران روسیه در تصور تهدیدشان از کنش‌ها و نیت‌های کی‌یف از واقعیت‌ها دور شوند.

سوءبرداشت در مورد واکنش بازیگران دیگر

سوءبرداشت از شیوه واکنش بازیگران دیگر، یکی از دلایل خطای محاسباتی پوتین در مورد هزینه‌های جنگ بود. پوتین و دیگران رهبران روسیه فکر می‌کردند واکنش غرب به جنگ اوکراین، پراکنده و نمادین خواهد بود. مقاومت اوکراین سبب شد اتحادیه اروپا که پیش‌تر سازش‌کار خوانده می‌شد، سرانجام وارد عمل شود. اعضای «اروپای جدید»، لهستان، استونی، لیتوانی و لتونی سال‌ها پیش درباره احتمال تجاوز روسیه هشدار داده بودند، اما اعضای «اروپای قدیمی» بعد از جنگ اوکراین این هشدارها را جدی گرفتند و وارد میدان شدند. به این ترتیب، بیشتر بازیگران غربی در جبهه‌ای مشترک در برابر روسیه مقاومت کردند. پوتین برداشت درستی از شیوه واکنش بازیگران دیگر نداشت و این تحرک‌ها را پیش‌بینی نکرده بود (Sussex, 2022: 2). کرملین تصور می‌کرد اتحادیه اروپا اراده لازم برای پیوستن به تحریم‌های فلج‌کننده طولانی‌مدت علیه مسکو را ندارد. در واقع، برخی رسانه‌های روسیه ایده‌ای را مطرح کردند که در نشست‌های سیاسی روسیه رواج داشت. سیاست‌مداران روسیه و پوتین تصور می‌کردند که غرب، روسیه را تا حدودی تحریم می‌کند و منتظر خروجش می‌ماند تا به مصالحه برسند. این دیدگاه در سخنان مقام‌های روسیه نیز مشهود بود. اما تحریم‌ها فراتر از انتظار روسیه رفت تا جایی که مقام‌های روسیه گفتند تحریم به منزله اعلام جنگ علیه روسیه است (Minzarari, 2022: 3). این سوءبرداشت درباره واکنش آمریکا و غرب، زمینه خطای محاسباتی پوتین درباره هزینه‌های جنگ را به وجود آورد.

در زمینه دست‌کم گرفتن اراده غرب برای همراهی با اوکراین، باید اشاره کرد، پیشینه این تاکتیک پوتین به ماجرای کوزوو در سال ۱۹۹۹ برمی‌گردد. نخستین بار بعد از جنگ سرد، کرملین از تاکتیک‌های ساده برای فرستادن نیروهای زمینی خود استفاده می‌کرد و سپس منتظر واکنش غرب (ناتو) برای فشار به مسکو برای عقب‌نشینی یا پذیرش وضعیت توسط آن‌ها می‌ماند. پوتین این تاکتیک را در سال ۲۰۰۸ در گرجستان، در سال ۲۰۱۴ در اوکراین و در سال ۲۰۱۵ در سوریه تکرار کرد و اینک آن را دوباره در اوکراین تکرار می‌کند (Kormych, 2022: 1). رهبر روسیه بر اساس واکنش‌های پیشین غرب به اقدام‌هایش، تصمیم حمله به اوکراین را گرفت، اما انتظار این میزان از واکنش غرب را نداشت.

«ترس» و «غرور» در فرهنگ راهبردی روسیه

هر دو طرف روسیه و غرب، از گذشته، برداشت‌ها و سوءبرداشت‌هایی نسبت به نیت‌های یکدیگر داشته‌اند. یکی از عناصری که این سوءبرداشت‌های دوجانبه را به وجود می‌آورد و

تشدید می‌کند، فرهنگ‌های سیاست خارجی بسیار متفاوت غرب و روسیه است. مینزاراری^۱ بر این باور است که از نظر غرب، گفت‌وگوها بخشی از فرهنگ سیاسی برای رسیدن به اجماع نظر برآورد می‌شود، اما از نظر روسیه، شروع گفت‌وگو به این معنی است که طرف شروع‌کننده، چاره دیگری جز مذاکره نداشته است، زیرا اگر قدرت بیشتری داشت، می‌توانست بدون گفت‌وگو اراده‌اش را تحمیل کند (Minzarari, 2022: 2). نکته دیگری که باید اشاره کرد، برداشت پوتین و روسیه است که یک معماری پان‌اروپایی جدیدی باید شکل بگیرد که روسیه نیز در آن حضور داشته باشد. روسیه انتظار دارد از امتیاز «قدرت بزرگ» برخوردار شود. ذهنیت دیگر روسیه این است که فکر می‌کند همه کشورهای باید به هر شکل ممکن، با روسیه سازش کنند، زیرا وزن ژئوپلیتیکی این کشور، خود گواه همه‌چیز است. الن^۲ و همکارانش معتقدند یکی از باورهای عمیق روسیه این است که تصور می‌کند در قلعه‌اش در نقش فرمانده جهان نشسته است و قدرت‌های خارجی، به‌ویژه ایالات متحد، قدرتش را تهدید می‌کنند.

یکی دیگر از ذهنیت‌های رهبران روسیه این است که مسکو حق دارد مرزهای پدافندی خودش را داشته باشد. روسیه انتظار دارد از حوزه نفوذ ویژه‌ای، حتی در سرزمین کشورهای دیگر، برخوردار باشد تا بتواند هدف‌های دفاعی‌اش را در کشورهای همسایه دنبال کند (Allan and Others, 2021: 6). این نوع تفکر، حاکمیت ملی کشورها و حق تعیین سرنوشت آن‌ها را زیر سؤال می‌برد. همچنین چنین نگرشی، نظم ژئوپلیتیکی و امنیت بین‌الملل را مخدوش می‌کند، زیرا به روسیه اجازه می‌دهد به سرزمین‌های دیگر تجاوز کند، منطقه‌ای را به خاکش پیوسته سازد یا حتی وارد جنگ همه‌جانبه شود.

روسیه خودش را قدرتی اوراسیایی با منافع امنیتی جهانی در اروپا، آسیا، قطب شمال، خاورمیانه و آمریکای لاتین تصور می‌کند. پوتین در ارتباط با ایالات متحد با یک دوره‌ی روبرو است: از یک سو، مایل است آمریکا روسیه را به‌عنوان یک «قدرت بزرگ» به رسمیت بشناسد و تحریم‌های ایالات متحد برداشته شوند. از سوی دیگر، ایالات متحد بر گسترش دموکراسی و حاکمیت قانون در روسیه تأکید می‌کند و از این موضوع در کرملین خیلی استقبال نمی‌شود. بر این اساس، از نظر پوتین، رابطه نزدیک با چین بهتر است که هرگز در امور داخلی روسیه مداخله نمی‌کند (Stent, 2019: 325).

در هر حال، رابطه ایالات متحد و روسیه، چندلایه است و همکاری و رقابت یا تعارض به صورت هم‌زمان انجام می‌گیرد. چین از روسیه در برابر تحریم‌های غربی حمایت نسبی کرده و نسبت به عملکرد روسیه در اوکراین و حضور نظامی‌اش در سوریه بی‌طرف است. به این ترتیب، چین یکی از ستون‌های دنیای پوتین محسوب می‌شود. رابطه با چین، به روسیه امکان

1. Minzarari
2. Allan

می‌دهد با قدرتی در حال پیدایی مشارکت کند. همچنین، دو کشور تلاش می‌کنند تا نظامی جهانی جایگزین ایجاد کنند (Stent, 2019: 225). بر اساس آنچه گفتیم، می‌شود نتیجه گرفت که «غرور» و «ترس» دو مؤلفه پررنگ و همیشگی در سیاست خارجی روسیه هستند. مسکو به پشتوانه پیشینه‌ای پرشکوه و دیرپا، خود را در جایگاه قدرتی جهانی می‌پندارد که دیگران نیز باید به آن احترام بگذارند و جایگاه آن را به رسمیت بشناسند. از سوی دیگر، نسبت به نیت‌ها و هدف‌های کشورهای غربی بیمناک است و چنین می‌پندارد که دائم در حال تلاش برای ضربه‌زدن به مسکو هستند. ترکیب ترس و غرور با سه سوءبرداشت اصلی مطرح‌شده، مسیر را برای افتادن در سرازیری جنگ و بحران هموار می‌سازد.

نتیجه

وقتی ولادیمیر پوتین دستور حمله به اوکراین را صادر کرد، بیشتر ناظران انتظار داشتند نیروهای روسی در همه زمین‌ها کارآمد باشند و برنامه کارزارهای نظامی نیز دقیق و بی‌ایراد باشند. جنگ کاستی‌ها و ناکارآمدی‌های دوران صلح را بی‌رحمانه نمایان می‌سازد. نشانه‌های میدانی به‌زودی نشان دادند که روند جنگ بر اساس نقشه روسیه پیش نمی‌رود و برنامه‌ها، ابزار و تدبیرهای پوتین بی‌نقص نبوده است. کارآمدی حمله‌های موشکی اولیه، حمله‌ها سایبری، جنگ الکترونیکی و عملیات روانی روسیه در حد انتظار نبود و موفقیت‌های اولیه زیادی را به دست نیاورد.

کاستی‌های نظامی روسیه در جنگ اوکراین را می‌شود به چند عامل مربوط دانست: عامل نخست اینکه جنگ در نتیجه برداشت‌ها و سوءبرداشت رهبران کرملین در مورد ظرفیت‌های نظامی روسیه، توانمندی‌های کنش متقابل اوکراین در برابر روسیه و واکنش غرب شروع شد. نتیجه‌اش این شد که مسکو فکر می‌کرد اگر ضربه‌ای به در بزند، کل ساختمان فرو می‌پاشد. چنین به نظر می‌آید که کرملین از تسلیم شدن زود هنگام اوکراین و غرب در برابر تهدید نظامی روسیه بسیار مطمئن بود و برنامه خیلی دقیق و بلندمدتی برای حمله تدوین نکرده بود. تغییر راهبرد و تاکتیک‌های جنگی بعد از دستاوردهای نه‌چندان چشمگیر اولیه، می‌تواند این مسئله را تأیید کند.

مسئله دیگر در ارتباط با توانمندی‌های نظامی خودی این است که فرماندهان نظامی روسیه، بیش از اندازه روی اهمیت فنون جنگ‌های نوین حساب کرده و تصور می‌کردند که عملیات روانی و براندازی همراه با موشک‌های دوربرد نقطه‌زن، دشمن را تضعیف می‌کند و به احتمال زیاد، نیازی به فرستادن نیروی متعارف نخواهد بود. هشدارهای غرب درباره توانمندی «جنگ ترکیبی روسیه» بعد از پیوسته‌سازی کریمه در سال ۲۰۱۴ و همچنین استقرار تسلیحات دوربرد نقطه‌زن، اعتماد به نفس زیادی به رهبران نظامی روسیه داده بود. بنابراین

رهبران روسیه توانمندی خود برای پیروزی برق‌آسا در اوکراین را بسیار دست‌بالا گرفته بودند. به نظر می‌رسد ترکیب سوءبرداشت‌های مطرح‌شده با دو مؤلفه اصلی فرهنگ راهبردی روسیه یعنی «غرور» و تلاش برای شناخته‌شدن به‌عنوان یک «قدرت جهانی» و مذاکره از موضع قدرت و همچنین «ترس» ناشی از دسیسه‌ها و نیت‌های خصمانه غرب، سبب شد که تصمیم پوتین برای حمله به اوکراین تسهیل و توجیه آن نیز امکان‌پذیر شود. نتایج میدانی نشان می‌دهند که سوءبرداشت‌های رهبران، عامل مؤثری در هموارشدن مسیر کشورها به‌سوی به‌کارگیری سیاست‌های بحران‌زا هستند و رهبران کشورها باید همواره به وجود این عوامل آگاه باشند و دست‌کم آثار آن‌ها را در تصمیم‌های خود کاهش دهند.

References

- Barbashin, Anton and Hannah Thoburn (2014), "Putin's Brain: Alexander Dugin and the Philosophy Behind Putin's Invasion of Crimea", **Foreign Affairs**, March 31, Available at: <http://www.foreignaffairs.com/141080/anton-barbashin-and-hannah-thoburn/putins-brain>, (Accessed on: 3/09/2022).
- Beliakova, Polina (2022), "Russian Military's Corruption Quagmire", Available at: <https://www.politico.eu/article/russia-military-corruption-quagmire/> (Accessed on: 16/07/2022).
- Booker, Christopher (2014), "Fresh Evidence of How the West Lured Ukraine into Its Orbit." Available at: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/vladimir-putin/11023577/Fresh-evidence-of-how-the-West-lured-Ukraine-into-its-orbit.html>, (Accessed on: 23/08/2022).
- Charap, Samuel and Keith Darden (2013), "Kiev Isn't Ready for Europe", Available at: <https://www.nytimes.com/2013/12/21/opinion/kyiv-isnt-ready-for-europe.html>, (Accessed on: 26/08/2022).
- Chotiner, Isaac (2022), "Is the Russian Military a Paper Tiger?", **New Yorker**, 21 April 2022, Available at: <https://www.newyorker.com/news/q-and-a/is-the-russian-military-a-paper-tiger>, (Accessed on: 23/08/2022).
- Dalsjö, Robert, Michael Jonsson and Johan Norberg (2022), "A Brutal Examination: Russian Military Capability in Light of the Ukraine War", **Survival**, Vol. 64, No.3, pp. 7-28, (doi: 10.1080/00396338.2022.2078044).
- Daneshnia, Farhad and Maral Marabi (2016), "The Constructivist Confrontation of Russia and USA in Ukraine", **Central Eurasia Studies**, Vol. 9, No. 2, pp. 231-248, (doi: 10.22059/jcep.2016.60539), [in Persian].
- Duncan, Allan (2021), "Myths and Misconceptions in the Debate on Russia: How They Affect Western Policy, and What can Be Done?", **Chatham House Report**, Available at: <https://www.chathamhouse.org/2021/05/myths-and-misconceptions-debate-russia>, (Accessed on: 14/08/2022).
- Flockhart, Trine and Elena Korosteleva (2022), "War in Ukraine: Putin and the Multi-Order World", **Contemporary Security Policy**, Vol. 43, No. 3, pp. 466-481, (doi: 10.1080/13523260.2022.2091591).

- Fortuin, Egbert (2022), "Ukraine Commits Genocide on Russians: the Term "Genocide" in Russian Propaganda", **Russian Linguistics**, (doi.org/10.1007/s11185-022-09258-5.)
- Galeotti, Mark (2022), "The Interfering Tsar: Why Putin Is Ukraine's Best Hope of Victory", Available at: <https://www.thetimes.co.uk/article/theinterfering-tsar-why-putin-is-ukrainesbest-hope-of-victory-lfhm7hp38>, (Accessed on: 23/08/2022).
- Götz, Elias and Jørgen Staun (2022), "Why Russia Attacked Ukraine: Strategic Culture and Radicalized Narratives", **Contemporary Security Policy**, Vol. 43, No. 3, pp. 482-497, (doi: 10.1080/13523260.2022.2082633).
- Grove, Thomas (2022), "Russia's Military Chief Promised Quick Victory in Ukraine, but Now Faces a Potential Quagmire", Available at: <https://www.wsj.com/articles/russias-military-chief-promised-quick-victory-in-ukraine-but-now-faces-a-potential-quagmire-11646582366>, (Accessed on: 21/08/2022).
- Haar, Roberta (2022), "Putin's Misperceptions about Waging War on Ukraine", Available at: <https://www.ewmagazine.nl/americanreamers/opinie/2022/05/putins-misperceptions-about-waging-war-on-ukraine-886141>, (Accessed on: 13/08/2022).
- Harris, Shane and Paul Sonne (2021), "Russia Planning Massive Military Offensive against Ukraine Involving 175,000 Troops, U.S. Intelligence Warns", **Washington Post**, Available at: https://www.washingtonpost.com/national-security/russia-ukraineinvasion/2021/12/03/98a3760e-546b11ec-87692f4ecd7a2ad_story.html, (Accessed on: 23/08/2022).
- Jervis, Robert (1968), "Hypotheses on Misperception", **World Politics**, Vol. 20, No. 3, pp. 454-479, (doi: 10.2307/2009777).
- Jervis, Robert (1976), **Perception and Misperception in International Politics**, Princeton University Press.
- Jervis, Robert (2017), **How Statesmen Think: The Psychology of International Politics**, Princeton University Press.
- Koolae, Elaheh and Mohammad Sedaghat (2017), "Ukraine Crisis and the Russian Military Doctrine", **Central Eurasia Studies**, Vol.10, No. 1, pp. 205-220, (doi: 10.22059/jcep.2017.62908), [in Persian].
- Kormych, Borys (2022), "Putin's Miscalculations", Available at: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/putins-miscalculations>, (Accessed on: 13/08/2022).
- Larson, Deborah and Alexi, Shevchenko (2014), "Russia Says No: Power, Status, and Emotions in Foreign Policy", **Communist and Post-Communist Studies**, Vol. 47, No. 3-4, pp. 269-279, Available at: <https://www.jstor.org/stable/48610401>, (Accessed on: 13/08/2022).
- Levy, Jack (1983), "Misperception and the Causes of War: Theoretical linkages and Analytical Problems", **World Politics**, Vol. 36, No. 01, pp. 76-99, (doi: 10.2307/2010176).

- McFaul, Michael (2014), "Moscow's Choice." **Foreign Affairs**, November/December. Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/eastern-europe-caucasus/2014-10-17/faulty-powers>, (Accessed on: 21/06/2022).
- Mearsheimer, John (2014), "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault?", **Foreign Affairs**, September/October, Available at: <http://www.foreignaffairs.com/articles/141769/john-h-mearshimer/why-the-ukraine-crisis-is-the-wests-fault>, (Accessed on: 21/08/2022).
- Mearsheimer, John (2022), "Playing with Fire in Ukraine: The Underappreciated Risks of Catastrophic Escalation", **Foreign Affairs**, Available at: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/playing-fire-ukraine>, (Accessed on: 21/09/2022).
- Medvedev, Dimitry (2008), "Medvedev Doubts Effectiveness of OSCE/NATO-Based Security System." ITAR-TASS, June 11. Available at: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139179072.019>, (Accessed on: 21/07/2022).
- Minzarari, Dumitru (2022), "Failing to Deter Russia's War against Ukraine: The Role of Misperceptions", **German Institute for International and Security Affairs**, Available at: <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2022C33/>, (Accessed on: 21/07/2022).
- Muraviev, Alexey (2022), "Vladimir Putin Knows a Quick Victory in Ukraine has Become Impossible - Now He's Settling in for the Long Haul", Available at: <https://www.skynews.com.au/world-news/analysis-vladimir-putin-knows-a-quick-victory-in-ukraine-has-become-impossible-now-hes-settling-in-for-the-long-haul/news-story/e90cb0e181b2b5ba608df7c297d6bb1b>, (Accessed on: 20/07/2022).
- Persson, Gudrun (2021), "On War and Peace: Russian Security Policy and Military-Strategic Thinking", in: **Putin's Russia: Economy, Defence and Foreign Policy**, Ed. Steven Rosenfelde, Chapel Hill: World Scientific, (doi: 9789811212680).
- Putin, Vladimir (2014), "Address by President of the Russian Federation, Moscow, Kremlin." March 18, Available at: <http://eng.kremlin.ru/news/6889>, (Accessed on: 3/07/2022).
- IA Novosti (2006), "Georgia, Ukraine NATO Accession May Cause Geopolitical Shift – FM." RIA Novosti, Available at: <https://www.jstor.org/stable/24909881>, (Accessed on: 3/08/2022).
- Rogozin, Dmitry (2008), "Global Security and Propaganda", Available at: <https://www.nytimes.com/2008/07/01/opinion/01iht-edrogozin.1.14130220.html>, (Accessed on: 3/07/2022).
- Sestanovich, Stephen (2014), "How the West Has Won?", **Foreign Affairs**, Vol. 93, pp. 171-175. Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/eastern-europe-caucasus/2014-10-17/faulty-powers>, (Accessed on: 14/011/2022).
- Shokoohi, Saeed (2016), "The Role of Elites' Perception in Iran and Saudi Arabia Tensions", **World Politics**, Vol. 5, No. 4, pp. 39-63 [in Persian]. Available at: https://interpolitics.guilan.ac.ir/article_2179.html, (Accessed on: 19/012/2022).

- Snyder, Timothy (2014), "Putin's New Nostalgia", **New York Review of Books**, Available at: <http://www.nybooks.com/blogs/nyrblog/2014/nov/10/putin-nostalgia-stalin-hitler/>, (Accessed on: 21/08/2022).
- Snyder, Timothy (2014), "Ukrainian Extremists Will Only Triumph if Russia Invades." **The New Republic**, April 17. Available at: <https://newrepublic.com/authors/timothy-snyder>, (Accessed on: 21/08/2022).
- Stanovaya, Tatiana (2022), "Russia-Ukraine War: What the West Gets Wrong About Russian President Vladimir Putin", **Foreign Policy**, Available at: <https://foreignpolicy.com/2022/06/01/putin-war-ukraine-west-misconceptions/>, (Accessed on: 16/08/2022).
- Stein, Arthur (1982), "When Misperception Matters", **World Politics**, Vol. 34, No. 4, pp. 505-526, (doi: 10.2307/2010332).
- Stent, Angela (2019), **Putin's World: Russia against the West and with the Rest**, Twelve Books Publication.
- Suslov, Dmitry (2018), "Militarizing the Confrontation: Risks of the New US Nuclear Posture Review", Valdai Discussion Club, Available at: <http://valdaiclub.com/a/highlights/militarizing-the-confrontation-risks/>, (Accessed on: 11/07/2022).
- Sussex, Mathew (2022), "Russia's Invasion of Ukraine has Exposed Vladimir Putin's Three Critical Miscalculations", Available at: <https://www.abc.net.au/news/2022-02-28/invasion-ukraine-russia-putin-three-critical-miscalculations/100859778>, (Accessed on: 13/08/2022).
- Talmazan, Yuliya (2022), "Putin Orders Russian Military to Increase its Forces as Ukraine War Passes the Six Months Mark", Available at: <https://www.nbcnews.com/news/world/putin-orders-increase-russian-armed-forces-ukraine-war-rcna44774>, (Accessed on: 29/09/2022).
- Treisman, Daniel (2014), **Putin's popularity: Why did Support for the Kremlin Plunge, then Stabilize?** International Center for the Study of Institutions and Development, Los Angeles: University of California.
- Tsygankov, Andrei (2022), "The Russia-Ukraine War: Why the Hawks Prevailed", Available at: <https://canadiandimension.com/articles/view/the-russia-ukraine-war-why-the-hawks-prevailed>, (Accessed on: 15/09/2022).
- Tsygankov, Andrei (2014), "The Frustrating Partnership: Honor, Status, and Emotions in Russia's Discourses of the West", **Communist and Post-Communist Studies**, Vol. 47, No. 3-4, pp. 345 – 354. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0967067X14000622>, (Accessed on: 15/12/2022).
- White, Ralph (2004), "Misperception and War", **Peace and Conflict**, Vol. 10, No. 04, pp. 399-409 Available at: https://psycnet.apa.org/doi/10.1207/s15327949pac1004_9, (Accessed on: 15/12/2022)